

10. Царенко О. М., Несветов О. О., Кадацький М. О. **Основи екології та економіка природокористування.** Курс лекцій. Практикум: Навч. посібник. – 2-ге вид., стер. – Суми : ВДТ «Університетська книга», 2004. – 400 с.

11. Черчик Л. М., Голян В. А., Шубалий О. М. **Економіка природокористування:** Навчальний посібник для підготовки бакалаврів за напрямом „Екологія та охорона навколишнього середовища”. – Луцьк : РВВ АНТУ, 2011. – 528 с.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.

УДК 338. 45:621.311.1

Т. Ю. БОРТНЮК

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ В УКРАЇНІ

Розглянуто причини низького рівня енергоефективності національної економіки, запропоновано стратегічні напрями удосконалення механізмів підвищення енергоефективності

This article deals with the reasons of low efficiency of the national economy. The strategic directions of mechanisms to promote energy efficiency is suggested

Ключові слова: енергоефективність, енергоемність ВВП, механізми підвищення енергоефективності

В сучасних умовах господарювання питання підвищення енергоефективності національної економіки є надзвичайно актуальним. Ускладнення ситуації з енергопостачанням в Україні, загроза енергетичній безпеці спонукає до рішучих дій з боку держави, проведення всебічного аналізу енерговикористання та розгляду усіх можливих варіантів забезпечення національного господарства паливно-енергетичними ресурсами і, як наслідок,

© Бортнюк Т. Ю. – аспірант Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки

впровадження дієвої, послідовної політики підвищення енергоефективності.

Питання енергетичної ефективності економіки та механізмів її підвищення, а також ролі держави у даному процесі знайшли відображення в наукових працях вітчизняних вчених, серед яких: В. Богданович, В. Гесець, М. Гнідий, В. Григоровський, С. Денисюк, В. Джеджула, Г. Дзяна, Д. Дрожин, С. Єрмілов, В. Жовтянський, М. Ковалко, М. Кулик, В. Меркушов, М. Мітрахович, Т. Сердюк, Р. Подолець, В. Праховник, Б. Стогній, О. Суходоля, А. Шидловський, В. Тонкаль. Проте подальшого розроблення потребують питання удосконалення механізмів реалізації державної політики енергоефективності в Україні.

Метою статті є визначення механізмів підвищення енергоефективності національної економіки, виділення факторів, що стримують реалізацію цієї політики.

На сьогодні Україна знаходиться на 20-му щаблі в «рейтингу» найбільших світових споживачів первинної енергії, в той час як її економіка займає лише 40 місце з точки зору загального розміру. Щорічний обсяг споживання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти в Україні становить близько 180 млн. т. у. п., з яких найбільша частка припадає на природний газ (35,7%) та вугілля кам'яне (28,1%) [1].

Первинне споживання ПЕР України знаходиться на рівні таких країн, як Польща, Королівство Нідерланди, Туреччини та Іспанії, при цьому ВВП всіх перелічених країн в декілька разів перевищує цей показник України. Наприклад, ВВП Польщі (за ПКС) більше ВВП України майже в два рази, хоча на вироблення такого обсягу ВВП витрачається менше паливно-енергетичних ресурсів, ніж в Україні. ВВП Туреччини в три рази більше ніж України, знову ж таки при такому ж самому обсягу використання ПЕР. Ці факти яскраво демонструють відсталість та системну кризу українського народного господарства, а також масштаб неефективного використання енергії [2; 188]. Це призводить до того, що енергоємність економіки України вища, ніж у Білорусії, та в 2–3 рази вища, ніж у розвинутих країнах Європи (за ПКС). Хоча останніми роками показники енергоефективності України покращувались і досягли 0,41 т.н.е. на \$1 тис. ВВП (ПКС), однак цей показник відповідає рівню Польщі ще на початку

1990-х рр. Проте зменшення енергоемності ВВП не можна вважати результатом виключно державної політики у цій сфері. Значно більший вплив мав фактор масштабу виробництва, хоча, в окремих випадках зменшення питомих витрат енергоресурсів на виробництво дійсно відбувалось через запровадження енергоефективних технологій.

Енергоемність ВВП в Україні (за даними Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження станом на 2013 рік) складає 0,613 кг у. п. на 1 грн. виробленої продукції. Для порівняння – у 2003 році цей показник становив 0,82 кг у. п. на 1 грн. виробленої продукції, 2008 році – 0,635, 2012 році – 0,621. Починаючи з 2009 року динаміка підвищення енергоефективності погіршилась [3].

Низький рівень енергоефективності економіки України пояснюється двома факторами: надмірним регулюванням ринку («аргумент провалу держави»); недостатніми заходами зі стимулювання енергоефективності («аргумент провалу ринку») [4].

Надмірне регулювання ринку через втручання держави в роботу енергетичних ринків відбувається з наступних причин:

- створення ціни на енергоносії внаслідок адміністративного ціноутворення, субсидій і перехресного субсидювання;
- існування державної власності, вертикально інтегрованих монополій в енергетичному секторі, що є причиною відсутності конкуренції;
- недосконалість нормативно-правової бази тощо.

Ціни на енергоносії (газ, вугілля, електроенергію) є викривленими. Вони є або субсидовані, або встановлені державою. З цінами нижче, ніж ті, які б могли скластися внаслідок дії попиту і пропозиції на працюючому ринку, економічні суб'єкти мають стимул споживати більше, ніж було б у випадку ринкових цін. Більш того, у випадку, коли ціни штучно утримуються на низькому рівні, існує мало стимулів для інвесторів вкладати кошти в поліпшення енергоефективності, оскільки окупність таких інвестицій є дуже малою.

Ще однією причиною, що лежить в основі нераціонального використання енергії, є відсутність конкуренції та

адміністративне втручання в галузі по всьому ланцюжку створення доданої вартості енергії. Дійсно, газові, вугільні, тепло- і електроенергетичні компанії у більшості випадків є державними, що призводить до неефективного виробництва, розподілу і використання енергії. Крім того, встановлення цін є результатом регулярного адміністративного втручання на відміну від контрактних угод та ринкових переговорів.

Роблячи висновок, будь-які спроби щодо підвищення енергоефективності в Україні повинні вирішувати проблему викривлення енергетичних ринків через державне втручання і надмірне регулювання. Отже, немає потреби в розгляді заходів підтримки для підвищення енергоефективності, поки ціни будуть утримуватися на штучно низькому рівні. Очевидно, що викривлені ціни значно зменшують ефективність стимулюючих заходів і, в свою чергу, збільшують їх вартість [4].

Недостатня дія заходів зі стимулювання енергоефективності в Україні в умовах недосконалості ринкового механізму створила ситуацію, коли промисловість і споживачі не мають можливості запроваджувати заходи, спрямовані на підвищення енергоефективності. Відсутність законодавчих змін, які передбачали б необхідні пільги для інвестицій у енергоефективність та енергозберігаючі технології; відсутність популяризації енергозберігаючих механізмів, технологій, принципів поведінки, пов'язаних із дезінформацією громадськості щодо майбутньої вартості енергії; недостатнє фінансування – усе вищесказане є безпосередньо причетним до енергоефективності в Україні та повинно бути розглянутим в рамках послідовної політики, метою якої буде підвищення енергоефективності.

Таким чином, висока енергоємність економіки, нераціональне енергоспоживання знижують конкурентоспроможність продукції, створюють навантаження на зовнішньоторговельний баланс і посилюють енергетичну, економічну та політичну залежність України. Саме тому неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, недостатні темпи диверсифікації джерел їх постачання та відсутність активної політики енергозбереження Законом України «Про основи національної безпеки України» визначено загрозою енергетичній безпеці України та загалом

національній безпеці в економічній сфері, а послідовне і активне проведення політики енергозбереження – одним із основних напрямів забезпечення енергетичної безпеки і загалом державної політики з питань національної безпеки.

Одною з головних переваг енергозбереження порівняно з іншими підходами до зміцнення енергетичної безпеки є те, що на відміну від пошуків альтернативних джерел або диверсифікації постачання ПЕР в Україну, які пов'язані із значними ризиками та вилученням значних фінансових ресурсів із економіки (та фінансуванням паливно-енергетичних комплексів інших країн), реалізація енергозберігаючих заходів в Україні дозволяє:

- зменшити залежність вітчизняної економіки від світової кон'юнктури цін на енергоресурси;
- уникнути безповоротної втрати величезних коштів на придбання імпортних ПЕР;
- збільшити фінансову підтримку розвитку вітчизняних інноваційних технологій;
- знизити екологічне навантаження на навколишнє природне середовище;
- підвищити конкурентоспроможність вітчизняної продукції.

В Україні для розв'язання питань енергоефективності та енергозбереження розроблені та впроваджуються різні державні, галузеві, регіональні програми. Важливим кроком у сфері досягнення енергоефективності національної економіки є прийняття Постанови Кабінетом Міністрів України від 01.03.2010 «Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки». Метою Програми є [5]:

- створення умов для наближення енергоемності валового внутрішнього продукту України до рівня розвинутих країн та стандартів Європейського Союзу, зниження рівня енергоемності валового внутрішнього продукту протягом строку дії Програми на 20 відсотків порівняно з 2008 роком (щороку на 3,3 відсотка), підвищення ефективності використання паливно-

енергетичних ресурсів і посилення конкурентоспроможності національної економіки;

- оптимізація структури енергетичного балансу держави, у якому частка енергоносіїв, отриманих з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, становитиме у 2015 році не менш як 10 відсотків, шляхом зменшення частки імпортованих викопних органічних видів енергоресурсів, зокрема природного газу, та заміщення їх альтернативними видами енергоресурсів, у тому числі вторинними, за умови належного фінансування Програми.

Програмою передбачені заходи, виконання яких дасть можливість створити умови для зниження рівня енергоємності валового внутрішнього продукту, оптимізації структури енергетичного балансу держави шляхом збільшення обсягу використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, вторинних енергоресурсів, впровадити дієвий механізм реалізації державної політики у сфері енергоефективності, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива.

Суттєвим успіхом стало започаткування механізмів та інструментів залучення інвестицій та реалізації проєктів розвитку нетрадиційних джерел енергії. Економічні механізми стимулювання виробництва технологій генерування енергії з альтернативних та нетрадиційних джерел, впровадження енергозберігаючих матеріалів та техніки, які були передбачені Податковим кодексом України, та запровадження стимулюючих «зелених» тарифів дали позитивні результати. Держава надала необхідний імпульс суб'єктам господарювання до активізації діяльності у цій сфері та, фактично, створила нову, високотехнологічну галузь української економіки, яка має високу додану вартість, створену в Україні, та може успішно конкурувати на світових ринках. З 2010 року по 1 жовтня 2012 року встановлена потужність об'єктів відновлюваної енергетики, що працюють за «зеленим» тарифом зросла у 3,6 рази і становить 531,24 МВт.

Даний успіх у розширенні використання альтернативних і нетрадиційних джерел енергії слугує прикладом ефективних дій держави з реалізації державної політики з питань енергетичної безпеки. Однак акцент на реалізації лише одного пріоритету цієї політики може мати не лише позитивні сторони (залучення додаткових джерел енергоресурсів до

паливно-енергетичного балансу країни), але й створити ризики надійності електроенергетичної системи країни та покласти надмірний тягар економічних видатків на кінцевих споживачів. Окрім того, успіх у нетрадиційній енергетиці не дозволяє забезпечити виконання найголовніше завдання - підвищення ефективності перетворення залучених енергетичних ресурсів у ВВП країни (товари і послуги). Національна економіка залишається надмірно енерговитратною, що створює реальну загрозу національній безпеці.



Рис. 1. Напрями удосконалення механізмів підвищення енергоефективності національної економіки

Основними механізмами реалізації політики енергоефективності, на думку українських науковців, є: регулятивні норми, нормативно-правові акти, інформаційні, економічні, адміністративно-контрольні механізми, державний контроль та нагляд та ін. [6; 7]. Проте на сьогодні їх дієвість у сфері підвищення енергоефективності остаточно ще не забезпечена і провадиться за допомогою регулятивних засобів і методів, а саме: нормативно-правові акти, стандартизація у сфері енергозбереження, сертифікація та нормування. На рисунку 1 наведено стратегічні напрями удосконалення механізмів підвищення енергоефективності національної економіки.

Одним із пріоритетів удосконалення механізмів підвищення енергоефективності є розвиток інновацій у сфері енергоефективності. На нашу думку, інновації виступають в якості ключового вектора управління енергоефективністю національної економіки. Саме за допомогою інновацій, впровадження нових ефективних технологій можна вирішити питання підвищення енергоефективності. На жаль, ринок інновацій є зараз слабкою ланкою української економіки. Тому Україна гостро потребує вирішення завдання перетворення інновацій на дієвий механізм підвищення енергоефективності національної економіки.

Бібліографія

1. **Енергетична стратегія України на період до 2030 року від 24.07.2013 № 1071** – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13/paran3#n3>
2. Коміренко В. І. **Криза рівноваги або актуальні проблеми глобальної енергоефективності**/ В. І. Коміренко// Вісник економічної науки. – 2009. – № 2. – С. 187–190.
3. **Матеріали Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://saee.gov.ua>
4. Франк Майсснер, Дмитро Науменко, Йорг Радеке. **Підвищення енергоефективності в Україні: зменшення регулювання та стимулювання енергозбереження.** – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/ua/publications/consultancy_work/archive_2012/?start=1
5. **Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв**

з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки від 1 березня 2010 р. № 243 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-%D0%BF>

6. Енергоефективність як ресурс інноваційного розвитку: Національна доповідь про стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності у 2008 році/ С. Ф. Єрмілов, В. М. Геєць, Ю. П. Яценко, В. В. Григоровський, В. Е. Лір та ін. – К. : НАЕР, 2009. – 93 с.

Рецензент: д.е.н., професор Павліха Н.В.

УДК 332.72

О. М. ГАРНАГА

ОЦІНКА ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Висвітлено теоретичні аспекти оцінки земель сільськогосподарського призначення. Проведено детальний порівняльний аналіз міжнародних стандартів оцінки майна з національними стандартами.

The theoretical aspects of agricultural lands estimation are reflected. It is conducted the detailed comparative analysis of international standards of property estimation with national standards.

Ключові слова: міжнародні стандарти оцінки, вартість землі, землі сільськогосподарського призначення, об'єкти сільськогосподарського майна.

Землі сільськогосподарського призначення є специфічним типом нерухомості і це повинні враховувати оцінювачі», - зазначено у Міжнародних стандартах оцінки (далі - МСО). Слід відмітити, що Національні стандарти оцінки не виокремлюють оцінювання земель сільськогосподарського

© Гарнага О. М. – к.е.н., доцент Національного університету водного господарства та природокористування